

T. zv. meze občanského práva.

Dr. František Rouček.

1. Problém t. zv. mezí práva je dnes zvláště nutkavým, jak de lege lata, tak i de lege ferenda. De lege lata nejen proto, že vznikly nové řády právní, na př. právní řád československý, tudíž nové hranice časové i místní, nýbrž i proto, že poválečná doba uvedla legislativní aparát mnohdy až v horečnou činnost a tím otázka zejména časových mezí stala se zvláště aktuální. De lege ferenda proto, že připravují se veliká díla kodifikační, zejména osnova československého zákoníka občanského, v nichž otázka t. zv. mezí práva bude zvláště důležitou. Dosud nebyl vypracován ani referentský návrh t. zv. uvozovacího zákona k budoucímu československému zákoníku občanskému, proto naše pojednání i v tomto směru jsou odůvodněna, přijdou včas, aby buď poskytla pomůcku nebo varovala před chybnými cestami. Leč nebýti ani těchto důvodů, sluší přiznati, že jde buď o otázky dosud málo probádané anebo chybně chápané. Pokud můžeme přehlédnouti, byl to jediný Zd. Neubauer, který v jiné souvislosti (v článku »Platnost a účinnost zákonů« v čas. »Všehrd«, roč. III., č. 9.) upozornil, že některé otázky sem spadající (totiž otázky »účinnosti zákonů«) dlužno chápati jinak, než tomu bylo dosud. A je velikou zásluhou t. zv. »normativní teorie«, jejímž spolubudovatelem a hlavním zastáncem u nás je Fr. Weyr, že nová generace přestává bezmyšlenkovitě přejímati výsledky dosavadní nauky, že snaží se správnými cestami dojiti správného poznání a že zároveň nespornou zásluhou J. Kallaba (»Úvod ve studium metod právnických«) přesně rozeznává mezi právní noetikou (a exaktní pravovědou) na straně jedné a mezi tím, »c o j e s t« (pomocné vědy právní: právní historie, srovnávací pravověda, empirická pravověda), »c o m á b ý t i« (právní dogmatika), a »c o b y m ě l o b ý t i« (právní politika) na straně

druhé. Přistupujíce dále k vlastnímu předmětu našeho pojednání, chceme prozatím načrtnouti jen základní rysy problému t. zv. mezí občanského práva, abychom se pak v jednotlivých pojednáních mohli věnovati delikátním otázkám detailním z oboru práva občanského. Tím sluší vysvětliti, proč mluvíme o mezích práva občanského a nikoliv o mezích práva vůbec, ač hledíc k obsahu tohoto pojednání mohli bychom takového nadpisu použiti.

2. Na právo — jímž rozumíme právo dané (*ius constitutum*), t. j. autoritativní výběr z různých možností toho, co má býti (na rozdíl od »*ius constituendum*« a »*ius vivum*«) — můžeme hleděti dvojím různým způsobem, totiž buď jako na »něco, co je s t«, nebo jako na »něco, co má býti«. Hledíme-li na právo jako na něco, co jest, pojednáváme o jeho existenci, vypovídáme o obsahu právních norem (jako o nějakém zjevu), proto rozlišujeme, co je pravdivé a co nepravdivé a lokalisujíce zjev v čase a prostoru, mluvíme o jeho časových a místních mezích (pěstujeme »vědu o právu«, čili t. zv. pomocné vědy právní: právní historii, srovnávací pravovědu, empirickou pravovědu). Hledíme-li na právo jako na něco, co má býti, pojednáváme o jeho platnosti, vypovídáme obsah právních norem (jako nějaký výtvor), proto rozlišujeme, co je správné a co je nesprávné a mluvíme o jeho časovém a místním datu jako o součástech skutkové podstaty (pěstujeme »vědu práva« čili t. zv. vědy právní: právní dogmatiku, právní politiku). Tudíž právní historik bude nám popisovati určitou normu právní »Je-li X, má býti A« a bude mluvit o tom, co jest, t. j. o její časové a místní existenci (bude vypovídati o tom, kdy a kde existovala). Naproti tomu právník (ať de lege lata, t. j. v právní dogmatice, nebo de lege ferenda, t. j. v právní politice) bude sám vypovídati určitou normu právní »Je-li X, má býti A« a bude mluvit to, co má býti, t. j. o její časové a místní platnosti (bude vypovídati, kdy a kde platí), čili řekne: »Je-li X spjato s určitým časem a s určitým územím, má býti A«. Jde tedy při t. zv. časových a místních mezích práva o součásti skutkové podstaty právních norem, jež nazýváme »časové datum« a »místní datum« právní normy na rozdíl od ostatních součástí skutkové podstaty

právní normy, v nichž můžeme rozeznávat »osobní datum« a »věcné datum« právní normy. Podle toho strukturu právní normy vyjádříme schematem »Je-li X spjato s určitým časem, s určitým místem, s určitou osobou, s určitou věcí, má býti A«.

3. Pokud »data« právních norem jsou různá (t. j. ani zcela ani z části se nekryjí), na př. jde o různý čas, o různá místa, o různé osoby, o různé věci, potud nevzniká konkurence právních norem, neboť jde o různé skutkové podstaty. Příklad: »Je-li X spjato s r. 1922 až 1923, má býti A«, »Je-li X spjato s r. 1924 až 1925, má býti B«. Jestli však »data« právních norem se zcela nebo z části kryjí, může dojít ke konkurenci právních norem, jejímž řešením se zabývají zvláštní disciplíny právní. Tak především je možno, že ve dvou anebo více právních normách se zcela nebo z části kryjí »časová data«, v kterémžto případě mluvíme o časových kolísích právních norem a řešením této konkurence se zabývá t. zv. »mezičasové (inter-temporální) právo soukromé«. Příklad: »Je-li X spjato s r. 1922 až 1923, má býti A«, »Je-li X spjato s r. 1923 až 1924, má býti B«. Podobně je možno, že ve dvou nebo více právních normách se zcela nebo z části kryjí »místní data«, mluvíme o místních kolísích právních norem a řešením této konkurence se zabývá t. zv. »mezinárodní (internationální) právo soukromé«, po případě t. zv. »mezimístní (interlokální) právo soukromé«. Příklad: jde-li o t. zv. mezinárodní (po případě mezimístní) poměry soukromoprávní, t. j. poměry, ve kterých na rozdíl od vnitrostátních (po případě místních) poměrů soukromoprávních je nějaký vztah k cizímu území státnímu (po případě k druhé části státního území). Dále je možno, že ve dvou nebo více právních normách se zcela nebo z části kryjí »osobní data«, v kterémžto případě mluvíme o osobních kolísích právních norem a řešením této konkurence se zabývá t. zv. »mezi osobní (interpersonální) právo soukromé«. Příklad: jde-li o právní vztahy mezi příslušníky různých tříd osob a platí-li pro různé třídy osob (obchodníky, živnostníky, vojenské osoby, duchovní, příslušníky různého vyznání nebo

náboženství) různé právo soukromé. Konečně je možno, že ve dvou nebo více právních normách se zcela nebo z části kryjí »věcná data«, mluvíme o věcných kolisích právních norem a řešením této konkurence se zabývá t. zv. »mezivěcné (interreálné) právo soukromé«. Příklad: jde-li o právní poměr týkající se zároveň věci movité i nemovité a platí-li jiné právo soukromé o movitostech nežli o nemovitostech.

4. Je tudíž potřebí nejprve zjistiti veškeré součásti právních norem a po té vyřešiti eventuelní jejich konkurenci. Zákonodárce často takové součásti právních norem, které jsou všem normám právním společny, vyjímá a uvádí je pro všechny právní normy souhrnně. Tak zejména, pokud jde o »časové datum«, »místní datum«, »osobní datum«, »věcné datum«. Jde o otázky t. zv. zákonodárné techniky (technologie čili nomopoietiky). Tím stává se zbytečným, aby totéž u jednotlivých norem právních opakoval. Tak na př. »časové datum« je všeobecně dáno v § 4. zákona z 13. března 1919 č. 139 Sb. z. a n., v němž se ustanovuje: »Pokud v zákoně nebo nařízení není nic jiného stanoveno, počíná se jeho účinnost 30 dnů po vyhlášení«, což spojíme s jednotlivou normou právní takto: »Je-li X spjato s časem počínajícím 30 dnů po vyhlášení tohoto zákona, má býti A«. Podobně »místní datum« je všeobecně dáno v § 7. odst. 2. ústavní listiny: »Pokud zákon Národním shromážděním usnesený neustanovuje jinak, platí pro celé území Československé republiky.« Ve speciálních pojednáních setkáme se s četnými příklady jinými, týkajícími se také data osobního a věcného. Jsouce si vědomi popsané povahy všeobecně uváděných dat, snadno odpovíme na otázku, kam taková ustanovení systematicky náležejí: jejich místo je mezi t. zv. »ustanoveními společnými« a proto, shrneme-li společná ustanovení na př. do t. zv. uvozovacího zákona, dlužno tam pojmouti netoliko ustanovení, týkající se časového data, nýbrž i ustanovení, týkající se dat ostatních (místního, osobního, věcného), alespoň pokud tato data jsou společná všem právním normám dotyčného zákona, jak tomu zpravidla jest u data časového a místního.

5. Po zjištění všech součástí právních norem sluší vy-

řešiti eventuelní konkurenci takto zjištěných celků. Disciplíny, které se řešením těchto konkurencí zabývají, jsme shora (sub 3.) uvedli. Zde postačí zmíniti se o různých možnostech konkurence právních norem a to jednak hledíc ke skutkovým podstatám (tudíž k dotyčným »datum«), jednak hledíc k právním účinkům. Skutkové podstaty (»data«) buď se k r y j í ($X = Y$) nebo j e d n a j e s t o b s a ž e n a v e d r u h é ($X > Y$, $X < Y$) anebo se k ř í ž í ($\alpha + \beta$, $\alpha + \gamma$, t. zv. ideální konkurence). Prvý případ nazvali jsme k r y t í: je-li dána skutková podstata jedné normy právní (na př. časové datum X normy N), je též vždy dána skutková podstata druhé normy právní (na př. časové datum Y normy M) a naopak. Jsou-li právní účinky takto konkurujících norem právních stejné, nejde o konkurenci, nýbrž o stejné normy právní (o superfluum). Na př. právní norma N zní »Je-li S spjato s časem X , má býti A «, a právní norma M zní »Je-li S spjato s časem Y (a poněvadž $X = Y$, tedy opět s časem X), má býti A «. Jsou-li však právní účinky r ů z n é, jde o konkurenci právní normy N (»Je-li S spjato s časem X , má býti A «) s právní normou M (»Je-li S spjato s časem X , má býti B «) a je-li různost taková, že jeden účinek právní se jeví jako zápor druhého (»má býti A «, »má býti non A «), mluvíme o antinomii.*) V druhém případě jedna podstata skutková jest obsažena ve druhé, čili skutková podstata (»datum«) jedné normy právní je všeobecná, t. zv. *lex generalis* (na př. datum α právní normy N), naproti tomu skutková podstata (»datum«) druhé normy právní je zvláštní, t. zv. *lex specialis* (na př. datum $\alpha + \beta$ právní normy M). Je-li dána skutková podstata (datum) druhé normy právní (M), je tím též vždy dána skutková podstata (datum) první normy právní (N), ale nikoli naopak. Konečně třetí je možnost, že skutkové podstaty (data) se k ř í ž í, to znamená, že mají některé znaky společné (α), jiné nikoli (β , γ), i může se státi: je-li dána skutková podstata (datum) jedné normy právní, je též dána skutková podstata (datum) druhé normy právní (na př. $\alpha + \beta + \gamma$).

6. Možnosti konkurence právních norem hledíc k práv-

*) V užším smyslu (blíže o tom Dr. Rouček. Antinomie, v časop. »Všehrd« 1926).

ním účinkům jsou tři: konkurence *e x k l u s i v n í* čili *v ý l u č n á* (A, non B), dále konkurence *e l e k t i v n í* čili *n a v ý b ě r d a n á* (A aut B), konečně konkurence *k u m u l a t i v n í* čili *h r o m a d n á* (A et B). V případě konkurence výlučné (exklusivní) použití lze právního účinku jen jedné normy právní (na př. účinku A normy N), tudíž je vyloučeno použití právního účinku druhé normy právní (na př. účinku B normy M). Ve speciálních pojednáních poznáme, že sem patří na př. většina případů z mezinárodního práva soukromého. Jde-li o konkurenci na výběr danou (elektivní), je dána volba mezi právními účinky několika norem právních (na př. mezi účinkem A normy N a účinkem B normy M) a zpravidla po použití zvoleného právního účinku jedné normy právní nelze použití právního účinku druhé normy právní (t. zv. konkurence konsumční). V této souvislosti bude pojednati na př. o t. zv. *lex electa* v mezinárodním právu soukromém. Při konkurenci hromadné (kumulativní) lze uplatnit právní účinky obou konkurujících norem právních (tudíž zcela neodvisle, na př. celý účinek A normy N i celý účinek B normy M). V této souvislosti pak bude pojednati na př. o t. zv. *cumulatio* v mezinárodním právu soukromém (blíže viz o tom v autorově knize *Občanské právo, všeobecná část I*).*) Tolik bylo nutno načrtnouti jako východisko pro řešení různých problémů mezinárodního, mezimístního, mezíčasového, meziosobního a mezivěcného práva soukromého.

7. Konečně několik ještě slov o dvou zvláštních disciplínách, které také zabývají se otázkami t. zv. mezí práva. Řešené disciplíny mezinárodního, mezimístního a t. d. práva soukromého zabývají se t. zv. *h r a n i č n ý m i n o r m a m i*, aniž by odstraňovaly možné kolise. Tak mezinárodní právo soukromé je právem vnitrostátním, upravujícím mezinárodní poměry soukromoprávní a je tedy takových mezinárodních práv soukromých více (různých), na př. československé (francouzské, italské, německé a pod.) mezinárodní právo soukromé. Je tedy možna mezi nimi kolise (na př. způsobilost k právním činům posuzuje se ve Francii podle *lex originis*, v Anglii podle *lex domicilii*, v severní Americe podle *lex loci actus*. Proto rozhodnutí téhož konkrétního

*) 1926. u fy Gusek, Kroměříž (pozn. red.).

případu právního může býti různé a závisí na nahodilé skutečnosti, kde bude o něm rozhodováno (zda v tuzemsku nebo v jednom či druhém cizím státě). Řešením takových kolisí se zabývá disciplína zvaná »m e z i n á r o d n í p r á v o k o l i s n í«, předmětem jejího zkoumání nejsou normy hraničné, nýbrž normy kolisní (vžilo se používání názvů »hraničné« a »kolisní«, ale chybné v tom, že se používají promiscue). Mezinárodní právo kolisní by bylo právem m e z i n á r o d n í m (stojícím nad právními řády a rozhraničujícím jejich působnost) a právem j e d i n ý m (stejným pro všechny státy). Do této souvislosti patří na př. pojednání o t. zv. zpětném a dalším odkazu, o různé kvalifikaci kritérií, kterými se v hraničných normách určuje právní řád, jehož se má použít, a pod. Podobné kolise, jaké právě byly popsány, jsou možny v oboru mezimístního práva soukromého. Je-li toto právo obecným (*ius universale*, zde bychom mluvili o »č e s k o s l o v e n s k é m mezimístním právu soukromém«), jde o úpravu mezimístních poměrů soukromoprávních jednotnou pro celý stát, o jednotné rozhraničení místních práv soukromých a proto kolise jsou vyloučeny. Je-li však mezimístní právo soukromé právem místním (*ius particulare*, zde mluvíme jednak o mezimístním právu soukromém, platném na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, jednak o takovém právu, platném na ostatním území republiky, což je dnešní stav právní), jde o různé úpravy mezimístních poměrů soukromoprávních, o nejednotné rozhraničení místních práv soukromých a proto kolise jsou možny. Řešením takových kolisí se zabývá disciplína zvaná »m e z i m í s t n í p r á v o k o l i s n í«. Jde tedy o kolise mezimístních práv soukromých, platných na různých místech státu. Jim odpovídají kolise mezičasových práv soukromých, platných v různých dobách, jimiž se zabývá »m e z i č a s o v é p r á v o k o l i s n í«, podobně jako kolisemi meziosobních (mezivěcných) práv soukromých, platných pro různé kategorie osob (věcí) zabývá se »m e z i o s o b n í (m e z i v ě c n é) p r á v o k o l i s n í«. Problémy sem náležející jsou obzvláště zajímavé, dosud však zůstávají skoro bez povšimnutí. Tím poznali jsme prvou zvláštní disciplínu, která se také zabývá otázkami t. zv. mezí práva.

8. Druhá zvláštní a poslední disciplína, o níž sluší se zmíniti, jest nauka, kterou bychom mohli stručně označiti jako nauku o kolisi kolisí. Jestli možno, že na různých místech, v různých dobách platí pro různé kategorie osob nebo věcí různá internacionální (interlokální), intertemporální, interpersonální a interreální práva soukromá. Tím vznikají spleť otázky (kolise různých kolisí), v nichž jde o to, kterou kolisi máme napřed vyřešiti a kterou potom. Jde vlastně o doplněk shora popsané zvláštní disciplíny (sub 7.) a mluvíme o »právu kolisním«. Různým postupem můžeme totiž dojíti různých výsledků, na př. řešíme-li napřed kolisi časovou a potom kolisi místní, můžeme dojíti jiného výsledku, nežli, řešíme-li napřed kolisi místní a potom časovou a pod.

Toť hrubý náčrtek problému t. zv. mezi práva, jehož detaily hodláme se zabývatí ve speciálních pojednáních, kde také bude teprve možno uvéstí jej v lecčems na pravou míru.

L I T E R Á R N Í Z P R Á V Y.

Dr. O t a k a r K l a p k a: **Veřejná služba a veřejný ústav ve francouzském právu správním a pojem veřejného ústavu v právu československém.** Brno 1926, nákl. Barvič a Novotný, stran 75. Cena 15 Kč.

Ve spisku, vydaném jako XXVII. svazek Sbírky spisů právnických a národohospodářských, chce autor přispěti snahám po ražení přesného a jasného pojmu veřejného ústavu pro vědu i praxi. Za tím účelem obrací se autor úvodem (oddíl I.) k moderní theorii francouzského práva a k realistické methodě v ní používané, aby pak přešel ke svérázným institutům, jichž objasnění je třeba k vlastnímu asi jádru knížky, totiž k pojednání o veřejném ústavu. A tu zabývá se nejprve pojmem »veřejné služby« (services publics), podle slov Jezé-ových základním to pilířem francouzského práva správního, a to nejen po stránce theorie, ale též s hlediska judikatury, která vzhledem k tomu, že jen v řídkých případech lze mluvití o přesnosti a jasnosti textu zákonného, vytvořila a tvoří stále instituci veřejné služby a je tak základem nejen pro theorii, ale i praxi v této důležité otázce francouzského práva (oddíl II.). Z tohoto základu pře-